

Verslag Platformbijeenkomst Nieuwe Sanitatie 10 april 2019:

Kennis en Kennisbehoefte

Om goede afwegingen te kunnen maken omtrent de inzet van decentrale afvalwatersystemen is meer kennis en inzicht nodig over de prestaties van systemen (inzameling, transport en zuivering) en de doelen die we ermee willen bereiken. Voor die kennis is het van belang goede en betrouwbare data te verzamelen. De Sanimonitor kan hierin een nuttige rol spelen. De Saniwijzer zou, als een gebruikersplatform, ook een rol kunnen vervullen bij het delen van actuele kennis, ervaringen en vaardigheden. Vastgesteld wordt echter ook dat er al veel kennis is, en dat we ook het lef moeten hebben om stappen te zetten. Dat is in het kort de conclusie van de Platformbijeenkomst Nieuwe Sanitatie over kennis en informatievoorziening op 10 april 2019.

In zijn opening heet **Bert Palsma (STOWA)** de ruim zestig deelnemers welkom. Hij benadrukt dat nieuwe sanitatie geen vastomlijnd begrip is. Nieuwe sanitatie is meer een denklijn waarin we voortdurend zoeken naar duurzame, effectieve en efficiënte oplossingen voor onze afvalwaterproblematiek. Oude en nieuwe technieken, groot- en kleinschalig, centraal en decentraal kunnen daarbij een rol spelen, maar het gaat veel meer om de onderlinge setting en onderliggende doelen.

Het thema van de dag is kennis; die is nodig voor een goede besluitvorming. Kennis ontstaat volgens **Stefan Weijers (Ws. de Dommel)** als je informatie koppelt aan ervaring, vaardigheden en attitude. De basis van informatie ligt in goede data. Kennis is het vermogen om iets met informatie te doen. Data krijgt pas betekenis in een context. Pas als je patronen in je informatie ziet, krijg je kennis en wijsheid, en kun je de juiste keuzes maken. Een deel van de benodigde informatie is wel beschikbaar (bijvoorbeeld op de Saniwijzer), maar informatie over zuiveringsprestaties, kosten en beheer is moeilijk te vinden. De Sanimonitor moet dat gaan invullen. Maar eigenlijk zouden we ook de vaardigheden, ervaringen en attitude – opgedaan in allerlei projecten – nog veel meer met elkaar moeten delen. Mogelijk kan de Saniwijzer daar ook een platform voor gaan bieden.

Waterschap de Dommel heeft inmiddels ruime ervaring met allerlei nieuwe-sanitatieprojecten. Belangrijk is dat je doelen helder formuleert en deelt met stakeholders. Daarbij moet het ook al over de kosten en de verdeling ervan gaan. Onduidelijkheid leidt vaak tot wantrouwen en uiteindelijk tot een breuk. Vertrouwen komt te voet en gaat te paard. Een belangrijk aandachtspunt is ook het beheer en onderhoud. Er zijn nog weinig ervaringen, en de beheer- en onderhoudsdiensten kunnen extra beheer van decentrale

systemen vaak niet aan. De regelgeving laat weinig ruimte voor financieel maatwerk in de vorm van korting op heffingen en is slecht afgestemd op een duurzame verwerking van afvalwater.

Nieuwe-sanitatieprojecten vergen van medewerkers andere vaardigheden en andere middelen dan waar ze tot nu toe normaal mee te maken hadden. Waterschap de Dommel heeft zijn ervaringen inmiddels in

een processchema vervat. Dit geeft structuur en houvast bij de besluitvorming, en maakt het mogelijk op basis van kennis (van de techniek, ervaringen, vaardigheden en attitude) een goed besluit te nemen. Stefan concludeert dat er op dit moment nog onvoldoende kennis is van totaalconcepten (inzameling, zuivering en verwerking), zeker ten aanzien van de meer maatschappelijke baten, de effecten op het klimaat en de verdienmodellen die er onder liggen. De vaardigheden om 'het spel goed te spelen' zijn bij het waterschap niet altijd aanwezig. De Saniwijzer is een goede eerste stap om informatie operationeel te maken, maar zou doorontwikkeld kunnen worden om met name ervaringen en vaardigheden met elkaar te delen.

TAUW is bij veel nieuwe-sanitatieprojecten betrokken. Vanuit die ervaring schetst **Paul Telkamp (TAUW)** een aantal praktijkvoorbeelden waarin de kennisvraag een belangrijke rol speelde. Hij stelt vast dat er veel kennis is, maar dat deze erg verspreid is. Het is belangrijk om in projecten goed gebruik te maken van internet, de literatuur en vooral van het bestaande netwerk van collega's, leveranciers, kennisinstituten en ervaringsdeskundigen. Een belangrijk probleem is dat de wet- en regelgeving ook voor overheden vaak ondoorzichtig en onduidelijk is, en dat deze niet altijd wordt toegepast op algemeen geaccepteerde voorzieningen maar wel op nieuwe en innovatieve. Maar hij laat zien dat de (wel erg strenge) geluidsnormen in het bouwbesluit toch ook tot innovaties leiden: een nieuw fluistertoilet (vacuüm) is in ontwikkeling. Hij pleit ervoor dat STOWA zich blijft inzetten voor het bundelen van kennis en ervaringen via de Saniwijzer, COP's en STOWA-publicaties.

De Saniwijzer is voor STOWA en RIONED een belangrijk instrument om kennis over nieuwe sanitatie te bundelen en te delen. **Pim Bosman (Ws. Rivierenland)** was betrokken bij de vernieuwing van de site, die in sterke mate een wegwijzerfunctie heeft. De site is zo opgebouwd dat de informatie in lagen wordt aangeboden; van zeer algemeen tot aan verwijzingen naar de meer specialistische literatuur. Nieuw op de site is de Keuzehulp, waarmee een belangstellende snel inzicht kan krijgen in de oplossingen die in zijn situatie zouden voldoen. Ook is veel meer aandacht besteed aan governance-aspecten, waarmee partijen op weg worden geholpen om een project te realiseren. De vernieuwde Saniwijzer mag vanaf het begin op veel belangstelling rekenen: maandelijks zijn er zo'n 800 unieke bezoekers, en met een bounce-rate van ca 65 % zijn er iedere maand toch 250 bezoekers die serieus informatie komen opzoeken. Hij geeft aan dat het belangrijk is de site up-to-date te houden en na te gaan hoe bijvoorbeeld ook ervaringen snel via de Saniwijzer gedeeld kunnen worden.

Omdat Tiemen Nanniga (LEAF) zich op het laatste moment ziek moest afmelden, presenteren **Bert Palsma** en **Bjartur Swart (STOWA)** de kennis-enquête via de Mentimeter. De belangrijkste resultaten:

- Bij NS-projecten is vooral behoefte aan: samenwerking, enthousiasme, geld, voorbeelden en kennis.
- De belangrijkste kennisvragen liggen op het gebied van: transport- en zuiveringstechnologie, kosten, langetermijn-praktijkervaringen, en wet- en regelgeving.
- Meer in detail richten de vragen zich op de ontwikkeling van nieuwe technologieën waarbij grondstoffen ook decentraal kunnen worden teruggewonnen. Er is vooral behoefte aan goed inzicht in de prestaties van systemen (inzameling, transport en verwerking) en de impact ervan op omgeving/maatschappij (duurzaamheid, volksgezondheid, geluid), met name in relatie tot gebruik en beheer op de langere termijn en de mate waarin deze systemen op- of neerschaalbaar zijn.
- Collega's en adviseurs scoren als kennisbron het hoogst wat betreft betrouwbaarheid en praktijkervaring.
- Men ziet wel dat de ervaringen met IBA's in het verleden in het buitengebied invloed hebben op de ontwikkeling van NS in het buitengebied.

De resultaten van de inventarisatie neemt STOWA mee in de onderzoeksprogrammering. Vastgesteld wordt dat er bij de ontwikkelingen in het buitengebied vooral wordt doorgeborduurd op oude technologie. Wil je echt een alternatief voor drukriool bieden, dan is een technologie IBA 2040 nodig die ook echt duurzaam is. Opgeroepen wordt om daar gezamenlijk aan te gaan werken.

Na de pauze neemt **Grietje Zeeman (LeAF)** de presentatie over van de zieke Tiemen Nanninga. Ze geeft aan dat in nieuwe-sanitatieprojecten – en zeker bij de onderzoekgerelateerde projecten – veel verschillende kennisvelden bij elkaar komen. Heel veel informatie is wel beschikbaar, vaak in de eigen organisatie, in uitgevoerde of nog lopende projecten, in de literatuur en in het eigen netwerk. Belangrijk is om een helder doel te formuleren (wat wil ik?) en regelmatig ook even terug te kijken en eventueel doelen bij te stellen. De weg naar het doel is vaak geplaveid met onverwachte hindernissen. Die zul je samen met je partners moeten overwinnen. Net als ook uit de Mentimeter-enquête bleek, geeft ze aan dat samenwerking – met name tussen de mensen onderling – belangrijk is. Tot slot pleit ze ervoor dat er meer aandacht komt voor het terugwinnen van grondstoffen bij decentrale systemen; dat is eigenlijk nog een onontgonnen gebied. Juist in het buitenland – waar minder regels gelden – kan veel geleerd worden van projecten die op dat gebied de grenzen opzoeken.

Vastgesteld is dat over de daadwerkelijke prestaties van decentrale systemen vaak weinig bekend is. Terwijl het, juist als we verwachten dat decentrale systemen in het buitengebied zullen toenemen, van belang is daarvan ook goede data te verzamelen en beschikbaar te maken. **Bjartur Swart (stowa)** presenteert de eerste opzet van de Sanimonitor. Samen met leveranciers, waterschappen en projectleiders streven we ernaar om de komende jaren voldoende betrouwbare data te verzamelen. Op dit moment is er een *proof of principle* die met de eerste data wordt gevuld. Met de Sanimonitor kan eenieder projecten en data invoeren en eenvoudige selecties maken. In de tweede fase zal een dashboard worden ontwikkeld voor meer uitgebreide analyses. Tegelijk met de Sanimonitor is er ook een monitoringsprotocol en een onderzoeksprogramma in ontwikkeling. Inmiddels is onderkend dat de Sanimonitor voor toezichthouders ook een goed instrument kan zijn om in de toekomst, in plaats van in de eigen spreadsheets, de data van decentrale systemen op te slaan. Met het Waterschapshuis – dat voor de waterschappen de databases ontwikkelt en beheert – vindt overleg plaats over de wijze waarop de Sanimonitor in de toekomst verder ontwikkeld en beheerd zou moeten worden.

Tot slot presenteert **Bert Palsma** nog een aantal stellingen. De ontwikkelingen in het buitengebied, en met name de besluitvorming rond nieuwe investeringen die nodig zijn in drukriolen en IBA's, baart degenen die erover nagedacht hebben zeker zorg. Van de aanwezigen vindt 55 % dat we nu meer kennis moeten ontwikkelen om in de toekomst de juiste keuzes te kunnen maken; 40 % heeft hierover geen mening.

STOWA en Vlakwa hebben het voornemen om gezamenlijk een platformbijeenkomst te organiseren over de ontwikkeling van nieuwe technologie in Nederland en België. Van de aanwezigen steunt 90 % dit initiatief. De overige 10 % beveelt aan ook vooral naar Duitsland (en andere buitenland) te kijken.

Tot slot is er een stelling over de rol van kennis in de besluitvorming. 79 % is van mening dat kennis een rol speelt, maar dat de maatschappelijke processen veel belangrijker zijn bij de besluitvorming. Die maatschappelijke processen geven wel weer richting aan het onderzoek en de kennisontwikkeling. 21 % benadrukt echter dat kennis de belangrijkste driver zou moeten zijn.

Stefan Weijers besluit de dag met een korte reflectie. Aansluitend bij de laatste stelling geeft hij aan dat je je, op basis van kennis, altijd moet afvragen of de maatschappelijk gewenste ontwikkeling ook altijd de

beste is. Hij constateert dat kennis weliswaar soms een belemmerende factor is, maar dat het heel vaak ook ontbreekt aan lef om door te zetten. In zijn ogen zijn kleinschalige zuiveringssystemen qua zuivering altijd minder efficiënt dan een RWZI. Het is echter van belang deze systemen in hun totale context te bekijken, waarbij ook het transport van het afvalwater en de meer maatschappelijke waarden (terugwinning, energie, ecosysteemdiensten, omgevingskwaliteit) worden betrokken; niet omdat het van Europa moet maar omdat we er als maatschappij waarde aan hechten. Bij het begin van de besluitvorming zou je heel goed aan de voorkant de doelen moeten stellen. Daarna kan worden nagegaan welk totaalsysteem daaraan het beste voldoet, waarbij de belemmeringen bij voorkeur al zo vroeg mogelijk in beeld worden gebracht, zodat hier tijdig op kan worden geanticipeerd. Hij vindt het belangrijk om naast de technische kennis vooral ook ervaringen en vaardigheden te delen, en roept op om op de Saniwijzer een platform te maken waar die ervaringen sneller dan nu gedeeld kunnen worden.

Bjartur Swart
15 april 2019